Hepimiz bir hikâyenin içinde yaşıyoruz

SEÇİL GÜVEN MEHMETOĞLU

Bir insanı gerçekten tanımak istiyorsanız ona çocukluğunda en çok hangi hikâyeyi sevdiğini sorun.

Önünüzde bambaşka bir kapı açılır.

Çünkü insan kendini çoğu zaman bilgileriyle, özgeçmişiyle değil; hikâyeleriyle anlatır.

Çocukken en çok Tenten'i severdim. Onun olayların peşinden giden bitmek bilmez merakı, köpeği Fındık ve dünyanın bir ucundan diğerine uzanan maceralarına çok özenirdim. Kendi kendime kimi zaman uyduruk sayılabilecek maceraların peşinden koşma huyum orada şekillenmiş olabilir.

Pollyanna'nın her durumda olumlu kalabilen tavrı ise bir noktadan sonra bana uzak gelmeye başlamıştı. Çocuk aklımla bile hayatın gerçekten öyle olup olmadığını sorguluyordum. Bir iki denedim, hiçbir işe yaramadı tabii ki. Belki de bu yüzden bugün, acıyı, öfkeyi ve kaybı yok sayan, gerçekleri görmezden gelen iyimserlik hikâyelerine kolay kolay inanamıyorum.

Ayşegül'e ise hiç ısınamadım. Her şeyi yapabiliyor, her durumda doğru davranıyor, her sorunun üstesinden gelebiliyordu. Bir kız çocuğu olarak ona hayran olmam beklenebilirdi belki ama ben daha çok huzursuz oluyordum. Çünkü onun dünyasında hata yapmaya, kaybolmaya, kararsız kalmaya yer yok gibiydi.

Sonra Gülten Dayıoğlu'nun Atıl'ı çıktı karşıma. Onun sabrını, dayanıklılığını ve özünü kaybetmeden dönüşebilmesini çok sevdim. Ardından Ölümsüz Ece geldi. Bir ömür değil, birçok ömür yaşayan bir kız çocuğu. O zamanlar beni etkileyenin ölümsüzlük olduğunu sanmıştım. Bugün dönüp baktığımda asıl ilgimi çeken şeyin, dönüşüm olduğunu görüyorum.

Biraz daha yaşım ilerlediğinde Beyaz Zenciler'in karakterleriyle tanıştım. Onların yaşam biçimlerinden de rahatsız olmuştum. Savruluyor, yönlerini kaybediyor, tutunacak bir dal bulamıyor gibiydiler. Kusursuzluğun bir diğer uç noktası.

Ebetteki genç yaşlarımda Raskolnikov'la karşılaştım. İşlediği suç şimdilerde çokça okuduğumuz üçüncü sayfa haberiydi aslında. Bense o suçla vicdanı arasındaki muhasebeden fazlasıyla etkilenmiştim.

İnsan yaptıklarından gerçekten kaçabilir miydi? Vicdan dediğimiz şey insanın içinde ne kadar yer kaplardı?

Günlerce onun zihninin içinde dolaşmış gibi hissettiğimi hatırlıyorum. Belki de ilk kez bir karakterin dünyayı değil, kendi içindeki karanlığı aşmaya çalıştığına tanıklık ediyordum. Ya da belki mesele Raskolnikov değildi; ben ilk kez insanın asıl yolculuğunun dışarıya değil, kendi içine doğru olduğunu fark etmeye başlıyordum.

Yıllar sonra bütün bu karakterlere dönüp baktığımda ilginç bir örüntü görüyorum. Beni etkileyenler ne kusursuz olanlardı ne de kendini bütünüyle kaybetmiş olanlar. Merak edenler, yolunu arayanlar, kendi hikâyelerinin içinden geçerken yalnızca kim olduklarını değil, kim olmadıklarını da keşfedenlerdi. Kusurlarıyla, korkularıyla, çelişkileriyle karşılaşan; bazen kaybolan, bazen tökezleyen ama yine de dönüşmekten vazgeçmeyenlerdi.

O zaman fark etmeden yaptığım şeyin bugün de değişmediğini düşünüyorum. İnsanların, kurumların anlattıkları hikâyelerin peşine düşüyorum. Çünkü karşımdakini anlamanın yolu çoğu zaman onun hangi hikâyelere tutunduğunu anlamaktan geçiyor gibi geliyor. Olabildiğince mütevazi bir yerden elinden geleni yapan tüm insani hallere ilgim bu yüzdendir.

Birbirimizden ne kadar farklı görünürsek görünelim, tutunduğumuz hikâyeler birbirine şaşırtıcı derecede benziyor. Bir iş görüşmesinde dinlediğim bir cümlenin izine bazen bir romanda rastlıyor, bir kahramanın korkusunda bir yöneticinin kaygısını, bir çocuğun özleminde bir yetişkinin yalnızlığını görebildim. Sanki farklı hayatlar yaşıyor ama aynı soruların etrafında dolaşıyoruz.

Hikâyelerden söz edip de edebiyata bakmamak olmaz. Dönüp romanlara ve öykülere baktığımda, birbirinden çok farklı görünen kahramanların ve yazarların aslında aynı insanlık hâllerini anlattığını fark ediyorum.

Belki de bu yüzden Bamsı Beyrek ile Odysseus bana hiç de birbirinden uzak gelmiyor. Biri bir Oğuz alpi, diğeri bir Yunan kralı...

İkisi de uzun ayrılıkların ardından ait oldukları yere dönmeye çalışıyor. İkisinin hikâyesi de aynı sorunun etrafında dolaşıyor:

İnsan, onca değişimden sonra evine dönebilir mi?

Ya da daha zor soru:

Dönen kişi hâlâ aynı kişi midir?

Aradan yüzyıllar, kıtalar ve kültürler geçiyor, kahramanlar değişiyor, şehirler değişiyor, diller değişiyor.

Çehov'un taşra kasabalarındaki doktorları ile Sait Faik'in kıyılarda dolaşan balıkçıları da benzer soruların etrafında dolaşıyor.

İnsan nasıl yaşar? Hayatın ağırlığıyla, yalnızlığıyla, umutlarıyla ne yapılır?

Düşününce bu soru da pek yeni sayılmaz.

Tolstoy yıllar önce *"İnsan Neyle Yaşar?"*ı yazarken başka neyi merak ediyordu ki?

Yaşar Kemal'in Çukurova'sındaki köylüler ile Marquez'in Macondo'sunda yaşayan insanlar farklı kıtalarda birbirlerini anlayabilir gibi geliyor. Çukurova'nın sıcağında da Macondo'nun yağmurları altında da aynı sorunun etrafında dolaşıyorlar;

İnsan, gücün ve adaletsizliğin karşısında nasıl ayakta kalır?

Toni Morrison'ı okurken beni en çok hafızanın peşimizi bırakmaması düşündürüyor. Geçmiş bazen geçmişte kal(a)mıyor. Latife Tekin'i okurken de benzer duyguyla karşılaşıyorum. İkisi de bana hiçbir hikâyenin yalnızca bir kişiye ait olmadığını, kuşaktan kuşağa aktarıldığını hatırlatıyor.

Margaret Atwood ile Şebnem İşigüzel de aynı sorunun etrafında dolaşıyorlar. İkisi de kadın olmanın hikâyesini anlatıyor ama farklı yerlerden bakıyorlar. Atwood daha sert; özgürlüğün nasıl kaybedilebileceğini, iktidarın insan hayatına nasıl sızdığını yüzümüze vuruyor. Şebnem İşigüzel ise daha içeriden konuşuyor; aidiyetin, yalnızlığın, belleğin ve kadın olmanın sessiz ağırlıklarının peşine düşüyor. Biri gerçeği sarsarak gösteriyor, diğeri usulca yanımıza oturup anlatıyor. Ama ikisi de aynı soruyu sorduruyor:

İnsan, kendisi olarak kalabilmek için neyi korumak zorunda?

Haruki Murakami'nin Tokyo'sunda ya da Barış Bıçakçı'nın Ankara'sında kahramanlar artık savaşçı değil, görece büyük yolculuklara çıkmıyorlar ama başka bir sorunun peşine düşüyorlar.

İnsan kalabalıkların içinde neden bu kadar yalnız hisseder?

Hepsinin merkezinde benzer sorular var;

Ben kimim?

Nereye aitim?

Ne uğruna mücadele etmeliyim?

Neyi kaybetmekten korkuyorum?

Bütün bunların sonunda nasıl bir insan olacağım?

Coğrafyalar değişiyor, zaman geçiyor, tarihler akıyor. Lâkin insanlığa ait meseleler yüzyıllar boyunca çok az değişiyor;

Sevilmek, görülmek, anlaşılmak, değer görmek, temas edilmek istiyoruz. Ölümden, kaybetmekten, yalnız kalmaktan, anlamı yitirmekten korkuyoruz.

Belki bütün büyük hikâyeler, dünyanın içinde kendimizi bulmamıza yardım ettikleri için birbirine akraba gibi geliyor.

Belki de hikâyecilik insanlığın en eski düşünme biçimi. Daha yazı yokken devletler kurulmamışken hikâyeler vardı.

İnsanlar ateşin başında birbirlerine neyin doğru olduğunu, neyin tehlikeli olduğunu, neyin değerli olduğunu hikâyeler anlatarak aktarıyordu.

Bugün de çok farklı değiliz.

Kalemi güçlü, görmeye ve göstermeye cesaret etmiş yazarların satırlarında kendi hikâyemizin izlerine rastlıyoruz. Onların anlattığı hayatlarda, fark etmeden kendimizi arıyor; bir cümlenin, bir karakterin, bir sahnenin içinde bize ait bir parçayı buluyoruz.

İyi bir hikâye okuduğumuzda bizi etkileyen şey de budur belki.

Yeni bir şey öğrenmekten çok, zaten bildiğimiz ama unuttuğumuz bir şeyi hatırlıyoruz.

Kendimizden bir parçayı

Belki de o sırada en çok ihtiyaç duyduğumuz parçayı.

Ve sonra binlerce yıldır olduğu gibi, aynı ateşin etrafında oturan insanlar olduğumuzu fark ederiz.